

- HUANG, JAMES 1989. Pro-drop in Chinese. A generalized control theory. In: JAEGGLI, OSVALDO – SAFIR, KENNETH szerk., *The Null Subject Parameter*. Kluwer, Dordrecht. 185–214.
- KRAPOVA, ILIJANA 1998. Subjunctive complements, null subjects and case checking in Bulgarian. *University of Venice Working Papers in Linguistics* 8: 73–93.
- LANDAU, IDAN 2004. The scale of finiteness and the calculus of control. *Natural Language and Linguistic Theory* 22: 811–77.
- MOLTMANN, FRIEDERIKE 2006. Generic one, arbitrary PRO, and the first person. *Natural Language Semantics* 14: 257–81.
- MOLTMANN, FRIEDERIKE 2010. Generalizing detached self-reference and the semantics of generic one. *Mind and Language* 25: 440–73.
- MOLTMANN, FRIEDERIKE 2012. Two kinds of first person-oriented content. *Synthese* 184: 157–77.
- RIZZI, LUIGI 1986. Null subjects in Italian and the theory of *pro*. *Linguistic Inquiry* 17: 501–57.
- VIKNER, STEN 1997. *Verb movement and expletive subjects in the Germanic languages*. Oxford University Press, Oxford.
- VILKUNA, MARIA 1997. Word order in European Uralic. In: SIEWIERSKA, ANNA szerk., *Constituent order in the languages of Europe*. Mouton, Berlin, 173–235.

DALMI GRÉTE

Lexicon Grammaticorum

A Bio-Bibliographical Companion to the History of Linguistics 1–2.

Second Edition, Revised and Enlarged. General Editor: HARRO STAMMERJOHANN.
Max Niemeyer Verlag, Tübingen, 2009. 1692 lap

A kétkötetes, több mint 2000 címszót tartalmazó lexikon a világ nyelvtudomány-történetének bemutatására vállalkozik: annak mintegy 2500 éves folyamatát kívánja érzékeltetni elhunyt tudósok életének és munkásságának szócikkekbe foglalásával. A teljesség igénye határozza meg a lexikon földrajzi és diszciplináris kereteit is; a főszerkesztőt huszonnyolc társszerkesztő segítette az egy-egy ország vagy nyelvterület nyelvtudományát reprezentáló tudósok kiválasztásában, valamint abban, hogy az áttekintés a nyelvészeti tudományágak minél szélesebb körét fogja össze. – A magyar társszerkesztő, egyúttal a magyar vonatkozású szócikkek többségének szerkesztője KONTRA MIKLÓS.

Az első benyomást a kötetek forgatásakor az információknak az a bősége határozza meg, amellyel a lexikon a nyelvnek, illetőleg a nyelvtudománynak az egyetemes tudomány- és művelődéstörténethez fűződő szoros kapcsolatát érzékelteti. Az európai és az észak-amerikai lingvisztika viszonylag ismertebb tényei mellett az ókori és a középkori irodalom, filozófia, teológia, matematika művelőinek a nyelvet érintő munkásságáról épp úgy bőséges tájékoztatást kaphatunk, mint az évszázadokkal ezelőtti indiai és kelet-ázsiai nyelvi-nyelvészeti műhelyekről. Mindez arra ösztönzi az olvasót, hogy minél többet lapozgassa a két kötetet, és a tallózás során próbáljon összefüggéseket, irányokat keresni az adatok tömegében. (Persze mindvégig annak tudatában, hogy bár „találatai” szükségképpen esetlegesek, a mű iránti olvasói hajlandóság fölkelésére talán így is alkalmasak.)

Az újabb magyar nyelvtudományt a kutatóknak viszonylag széles köre képviseli. Munkásságukon keresztül – pályafutásuk egyéni jegyei mellett – jól kirajzolódik az a vonal, amely a magyar nyelv kutatóit és az uralisztika, a turkológia, a szlavisztika, a ro-

manisztika, a germanisztika hazai művelőit összeköti. A magyar történeti nyelvtudomány első nagy tudósainak láncolatából (l. Gombocz–Melich–Pais) azonban a kezdő láncszem, Simonyi Zsigmond hiányzik (vö. KISS JENŐ, *Magyar Tudomány* 2010: 646 is), noha a kiváló kritikai érzékű Gombocz Simonyit tartotta egyik mesterének.

Nyelvtudományunk korai szakaszának alakjai közül helyet kapott a lexikonban Sajnovics János, Gyarmathi Sámuel és Kempelen Farkas. (Nem volt módomban arra, hogy ellenőrizsem, de felteszem, hogy ők már az első kiadásban is szerepeltek.) Hiányzik viszont Szenczi Molnár Albert vagy Kazinczy Ferenc, bár ide illő voltukhoz nem férhet kétség. És a sort tovább bővíthetnénk, hiszen a magyar nyelvtudomány történetében a nyelvről való gondolkodás már csaknem ötszáz éve nyomon követhető, és a bőséges részletkutatások a korai időszak magyar grammatikusainak az egykorú európai nyelvtudományhoz való kötődését is elég jól feltárták. (Ezen a helyen talán elegendő, ha BALÁZS JÁNOSnak két, a Gondolat Kiadónál megjelent tanulmánykötetére hivatkozunk: *Magyar deákság. Anyanyelvünk és az európai nyelvi modell, 1980.* és *Hermész nyomában. A magyar nyelvből-cselet alapkérdései, 1987.*)

Azoknak a nyelveknek az esetében, ahol átfogó nyelvtudomány-történeti szintézisek állnak rendelkezésre, a hagyomány bemutatása, a kontinuitás érzékeltetésére irányuló törekvés is nyilván természetesebb, mint ott, ahol az átfogó rendszerezés még hiányzik. A német vagy az angol „linguistic tradition” (vö. Preface to the First Edition [1996] VII) érzékeltetése különösen gazdag és árnyalt a lexikonban: a kiemelkedő életművek mellől nem hiányoznak azok a ma alig vagy egyáltalán nem hivatkozott elődök sem, akiknek munkásságában már megjelentek egy-egy később kiteljesedő elmélet vagy módszer csírái.

Tanulságosak lehetnek az életrajzi adatok is. Ismeretes, hogy a modern nyelvtudomány kezdetei idején sokan amatőrként végezték a nyelv(ek) vizsgálatát, s ehhez az indítást gyakran életük aktuális fordulatai adták. Sajnovics jól ismert példája mellett említést érdemel a hosszú életű (1797–1879), 1977-ben szentté is avatott orthodox szerzetes, Popov-Venjaminov, aki misszionáriusi szolgálata során vált a különböző szibériai nyelvek elismert kutatójává. Még így is meglepő azonban, hány olyan nyelvtudóst tart számon a lexikon későbbiről, a 19. század évtizedeiből is, aki jogászból, közhivatalnokból vagy éppen udvari dámából lett „céhbeli” nyelvészé. (A legutóbbira l. Victoria Lady Welby szócikkét.)

Olykor egy-egy családon belül is többen választották a nyelvtudósi pályát: az idősebb (1807–1874) és a fiatalabb (1840–1893) Gabelentz egyaránt különféle Európán kívüli nyelvek szakértőjeként szerzett tudományos elismertséget, és számon tartják őket a modern szinkrón leírás előfutáiraiként is. Arsène Darmesteter (1846–1888) filológusi és szótárírói, fivére, James (1849–1899) iranisztikai és vallástörténeti munkássága alapján került be a lexikonba. A családi indíttatás a 20. század nyelvtudományában sem példátlan: Uriel Weinreich (1926–1967) jiddis-specialista apja, Max (1894–1966) nyomán kezdte tudósi pályafutását, s munkássága később terjeszkedett a „Languages in Contact” (1954) által kijelölt irányokban. Nyikita Iljics Tolsztoj (1923–1991) nyelvész-kultúrantropológus pedig, akit a szláv történeti etnolingvisztika megalapítójának tekintenek, Lev Nyikolajevics Tolsztoj dédunokája.

Más szempontból figyelemkeltő a „The Oera Linda Book”, a lexikon ritka, nem életrajzi tárgyú címszavainak egyike. A hamisított ó-fríz krónika 1867-ben történt felbukkanása után nemcsak a germanisztika és a paleográfia művelőit foglalkoztatta, és serken-

tette időről-időre fellángoló polémiára, hanem a náci politikai propaganda elemeként is megjelent. A második világháború után pedig az ezotéria, az ún. New Age mozgalmak és a „történeti” tárgyú fantasy-irodalom egyik forrásaként került újra a köztudatba.

A tallózgatást még tovább folytathatnánk. Egy szaklexikont azonban a használó ritkán tekint olvasmányának, általában eligazításért lapozza föl. A kiadvánnyal ebben a tekintetben is elégedett lehet: a szerkesztés korrekt, a szócikkek szövegezésén jól érzékelhető a két angol nyelvi szerkesztő gondos munkája, és nincs okunk kételkedni a tartalom hitelességében sem. Hasznos a szócikkek végén található válogatott bibliográfia, valamint az első kötet XVI–XXXVI lapjain közölt forrás- és rövidítésjegyzék is. Az egész vállalkozás példás szervezettségről és összhangról tanúskodik. A lexikonnak helye volna minden nyelvtudományi kutatóhely könyvtárában.

ZSILINSZKY ÉVA

Murádin László, Erdélyi magyar nyelvfeldrajz

Europrint Könyvkiadó, Nagyvárad, 2010. 357 lap + térképmelléklet

A szerző neve minden nyelvfeldrajzzal, nyelvjárástannal foglalkozó dialektológus számára ismerős; elsősorban a tizenegy kötetes monumentális munkája, „A romániai magyar nyelvjárások atlasza” (Gyűjt. MURÁDIN LÁSZLÓ, szerk. JUHÁSZ DEZSŐ. Magyar Nyelvtudományi Társaság [1–2.], Magyar Nyelvtudományi Társaság – Pharma Press Kiadó [3–11.], Bp., 1995–2010. – továbbiakban: RMNyA.) kapcsán, amely másfél évtizedes gyűjtőmunka és közel tízéves feldolgozási folyamat eredménye. Ezen túl terepmunkájával segítette több romániai magyar nyelvátlasz létrejöttét is: példaként említhetjük a „Moldvai csángó nyelvjárások atlaszá”-t (szerk. GÁLFFY MÓZES – MÁRTON GYULA – SZABÓ T. ATTILA. MNyTK. 193. Magyar Nyelvtudományi Társaság, Bp., 1991.), valamint több, még kéziratban levő székely atlaszt is. Ugyancsak kiadásra vár az általa gyűjtött „Aranyszéki tájnyelvi atlasz” is. MURÁDIN LÁSZLÓ szerkesztője a Kolozsváron megjelenő Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények (NyIrK.) című tudományos folyóiratnak, melyben több mint félszáz, a nyelvjárásokkal összefüggő cikket publikált. Emellett nyelvművelő, tudományos ismeretterjesztő cikkei jelentek meg Erdély-szerte különböző folyóiratokban, majd önálló kötetekbe rendezve.

Egy nyelvjárási atlasz munkálatai a pontos tervezéssel, előkészítéssel kezdődnek (például a kérdőív összeállításával), majd a gyűjtést, lejegyzést és rendszerezést követően nem érnek véget a kiadással. A nyelvi adatokon elvégzett vizsgálatok, összehasonlítások eredményeinek tanulmányokban való megjelentetése ugyanolyan fontos részét képezi a munkafolyamatnak, mint maga a primer nyelvi adat gyűjtése a terepmunka során. Sok nyelvjárási atlaszunk esetében azonban ez az utolsó munkafázis elmaradt, vagy éppen csak elkezdődött, így csupán a térképlapokon szereplő adatokra hagyatkozhatunk például egy összehasonlító vizsgálat elvégzésekor.

MURÁDIN LÁSZLÓ tanulmánykötete ezt a hiányt igyekszik csökkenteni, hiszen az erdélyi magyar nyelvjárásokat bemutató két atlasz: a 136 kutatópontra 3300 címszóval felgyűjtött RMNyA., valamint a 30 kutatópontra egyenként 878 szócikket magában fog-